

כ' כסלו	כניסת שבת	יציאת שבת
17:19	15:59	17:19
17:20	16:20	17:20
17:18	16:07	17:18
17:22	16:22	17:22

איִלּוּ שֶׁר יִצְהַק

פרשת "וישב"

בפרשת וישב אנו נכנסים אל המאורעות שהובילו לירידת ישראל למצרים, החל בקנאת האחים ביוסף, ובהמשך במכירתו והגעתו למצרים.

ייחודו של יוסף מתבלט עוד לפני לידתו. רחל היא האישה האהובה על יעקב והאישה שהייתה מיועדת לו מלכתחילה, אולם, במשך זמן רב רחל הייתה עקרה. למה יולדת, ורחל עקרה. אמנם ליעקב יש בנים רבים, אך בבית יש ציפייה מתמדת ללידת הילד המיוחד: הילד של רחל. וכאשר הוא נולד - בוודאי הייתה התרגשות גדולה בבית ותחושה שהנה נולד הבן המיוחד, שהוא יהיה הבן העיקרי של המשפחה.

ואכן, בתחילת הפרשה, מתואר יוסף כבעל מעמד מיוחד בבית יעקב. "וישְׂרָאֵל, אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בָּנָיו--בְּיָ-רָן-זָקֵנִים הוּא, לוֹ; וְעֵשָׂה לוֹ, כְּתֻנֶּת פְּסִים" (ל"ז, ג'). ומפרש הרמב"ן ז"ל, שאין רק לפרש "בן-זָקֵנִים" - בן שנולד לאביו לעת זקנותו, אלא שיוסף עצמו היה בן שיש בו תבונת ישישים "שמסר לו חכמה וסתרי תורה ומצאו משכיל ובעל סוד בהם כאילו היה זקן ורב בימים". מעמד זה בנוסף לחלומות שחלם, התפרש כרצון להנהיג את בית יעקב, וגרם למתח בין האחים.

"וַיְרָאוּ אֶחָיו, כִּי-אֵתוּ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל-אֶחָיו--וַיִּשְׁנְאוּ, אֹתוֹ; וְלֹא יָכֹלוּ, דַּבְּרוֹ לְשָׁלֵם." (ל"ז, ד')

ואמר **האלשיך הקדוש** זיע"א: כל זמן שיעקב אבינו היה טרווד באלופי עשו, יושב לו במנוחה, והם לא השכילו להרוס את ביתו, אבל כשהתחילו קנאה ושנאה בין האחים על דבר של מה בכך, אודות כתונת פסים וכו', התחיל שעבוד מצרים. ללמדנו, מה ששונאיו הגדולים ביותר של יעקב לא הצליחו להביאו לידי כך, הביאה השנאה והקנאה בן האחים. ואומרת הגמרא (פסחים ק"ג ע"ב): "שלשה קדושי ברוך הוא אהובן: מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו" (שמוחל וסולח בכל לבו).

יש משפט שאמר הרב קוק, שצריך לשנן כל בוקר בימים אלה: "אם נחרבנו ונחרב העולם עימנו על ידי שנאת חנם, נשוב להִפְנֹת והעולם עימנו יִבְנֶה עִלַּי וְיִי אֱהָבֵת חֲנָם, רק יחד כאיש אחד בלב אחד, אגודה אחת כנגד כל האויבים וכנגד כל קטנים - עלו נעלה כי יכול נוכל לה"

"וַיְהִי, כְּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו; וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתָנְתּוֹ, אֶת-כְּתֹנֶת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו. וַיִּקְחוּהוּ--וַיִּשְׁלְכֻהוּ אֹתוֹ, הַבְּרֶה; וְהַבּוֹר רֵק, אִין בּוֹ מֵיִם." (ל"ז, כ"ג-כ"ד)

כותב רש"י: "ממשמע שנאמר והבור ריק, איני יודע שאין בו מים? מה תלמוד לומר אין בו מים, אלא - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבין יש בו"

ומסביר **המלבי"ם** - חז"ל אומרים (ברכות סב): "כל הצנוע... ניצול משלושה דברים, מן הנחשים, ומן העקרבין ומן המזיקין ויש אומרים אף חלומותיו מיושבים עליו". לפיכך השליכוהו האחים לבור של נחשים ועקרבים, כדי לראות אם יינצל מן הנחשים, שאם כן - סימן הוא, ש"אף חלומותיו מיושבים עליו", כלומר אף הם אמת...

ובשם צדיקים מפרשים בדרך רמז: "והבור ריק" - אם אדם הוא בבחינת "בור" ריק מכל תוכן, "אין בו מים" - אין בתוכו תורה המשולה כמים (אין מים אלא תורה - הוי כל צמא לכו למים), אז תדע לך כי "נחשים ועקרבים יש בו" - יש בו כל מיני נחשים ועקרבים שמסתובבים בתוכו, כמו שהרמב"ם פסק "אין יצר הרע בא אל האדם אלא בלב הפנוי מן החכמה". אבל אם זה ההיפך - והאדם מלא במים (תורה), אז אין שום נחש ועקרב יכול להסתובב בתוכו, לשלול ולהזיק עליו, כי אז כוח התורה מגן עליו מכל צער ומכל משחית.

אומרת הגמרא (בבא בתרא קטז ע"א): "כל שאינו מניח בן לירשו, הקב"ה מלא עליו עבירה", כלומר: הקב"ה כועס עליו על כך. נשאלת השאלה: מדוע כועס הקב"ה, וכי מהי אשמת האב שלא הניח אחריו בן לירשו? מסביר הגאון **מיולנא** את דברי חז"ל: בדרך כלל, עם מותו של האב יורשים בניו את כספו, אולם אם הותיר אחריו האב בנים הלומדים תורה, מרגע מותו הוא מתחיל לרשת אותם, שכן הם מזכים אותו בעוד ועוד מצוות, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קד) "ברא מזכי אבא".

וזוהי כוונת הגמרא "מי שמת ולא הניח אחריו בן לירשו", אין הכוונה שהבן יירש את אביו, אלא אב שלא הניח אחריו בן, אשר בבוא יומו הוא יוכל לרשת אותו, על ידי כך שבנו יזכה אותו באמצעות לימוד התורה שלו וקיום המצוות - עליו הקב"ה מלא בעבירה. שכן לשם מה זיכה אותו בורא העולם בבן? על כן, כאשר ראשו של ילד מתמלא, חלילה, בנחשים ובעקרבים, במרבית המקרים שלוחה אצבע מאשימה אל הוריו, אשר לא חינכו אותו לדרך התורה.

"וַיָּקֻמוּ כָל-בָּנָיו ... לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאַן לְהִתְנַחֵם... וַיְבַךְ אֹתוֹ אָבִיו" (ל"ז, ה')

ומפרש רש"י: **וימאן להתנחם** - "אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי".

כתב **בעל ההפלאה** ב'פינים יפות', שהגזירה שהמת משתכח מן הלב, זו לא סתם גזירה, אלא הסיבה היא בגלל שהמת כבר לא בחיים, ולכן הוא לא מתגעגע ומשדר את געגועיו אל האנשים שנותרו בחיים, וכך הוא משתכח אצלם. אבל במקום שהם סבורים שהוא מת ובאמת הוא חי, כמו אצל יוסף, והוא כידוע התגעגע מאוד ובכך שידר את הגעגועים אל אביו, ובגלל שיש "כפינים הפנים לפניו בן לב האדם לאדם", לא יתכן שיעקב יתנחם, כי הוא מרגיש שיוסף מתגעגע אליו ולכן אין זו גזירה שיכולה להשתכח מן הלב.

הרב שלמה הופמן זצ"ל בקובץ ועדים (עמ' 137) מביא את דברי הפנים יפות ואומר: זאת אומרת אם אתה מתגעגע ואין לך תשובה, אז לאט לאט הגעגועים שלך יחלשו וישתכחו מן הלב, אבל כשאתה מתגעגע למישהו והוא חי, הוא ירגיש את הגעגועים ואתה תקבל בחזרה את הגעגועים ולכן אין אפשרות שיתנחם.

ורואים שהגעגועים עוברים מרחקים אדירים - 'מחברון לקהיר' זה מרחק של מאות קילומטרים, אבל אלה חוקי הטבע, בכל מקום בעולם אם מישהו יעורר אליך אהבה, שנאה, קנאה, "אתה תרגיש". ע"כ.

יוסף מורד למצרים ונמכר לעבד לפוטיפר - שר בית-המטבחיים של פרעה מלך מצריים (לדעת רש"י שר זה היה ממונה על שחיטת הבהמות למלך, ולדעת הרשב"ם, תפקידו היה לטבוח ולרצוח את אלו שהיו חייבים מיתה למלך). בכל מקרה, אשתו של פוטיפר זה, מתאהבת בעלם העברי יפה-התואר. היא מנצלת הזדמנות שאין איש בבית ומנסה לפתות את יוסף.

"וַתִּתְּפֹשֶׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֵמֶר, שְׂכָבָה עִמִּי; וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ, וַיִּנְס וַיֵּצֵא חוּצָה." (ל"ט, י"ב)

בפרשת השבוע מתברר כמה עוצמה קיבל יוסף מהחינוך של הוריו. במגוש עם אשת פוטיפר היו ליוסף את כל התירוצים למה לחטוא - האחים שלו זרקו אותו לבור, הוא כבר חי בחברה המצרית, ומי יודע בכלל אם ישוב הביתה אי פעם.

מהדיון המובא שם במסכת סוטה ניתן ללמוד, שיוסף כמעט נכשל. עוד רגע היה קורס מול ההצקה של אשת פוטיפר.

גם המילה "וימאן" - המתארת את הסירוב של יוסף לחיזוריה הרבים - מוטעמת בטעם הארוך בתורה: "ששלשלת". הטעם הייחודי הזה מובא בסך הכול ארבע פעמים בכל התורה שבא לעצור את הקריאה השוטפת ולהעניק לה משמעות - המנגינה המוסיקלית של השלשלת באה לתאר נדנדה רגשית, ייסורי נפש, סערת רגשות של אדם ההולך הלוך וחזור. כך באה התורה לרמוז לגבי יוסף שהוא מיאן ולא מיאן.

אם כך, כיצד יוסף בוחר נכון? עונים חז"ל: כאשר התנסה יוסף בניסיון הגדול של אשת פוטיפר "באותה שעה באה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון" (סוטה, לו"ב) ובמקום אחר מוסיפים חכמינו: "גם דמותה של רחל אימו ראה".

ברגעי משבר וספק, יוסף נזכר בהורים שלו, בערכים שלהם, בבית שלהם, והם היו לו למצפן. כי החינוך נבחן לא כשההורים באזור, מפקחים מלמעלה, אלא כשהם "דמות דיוקנו" חיובית וחזקה שחוקה בראשך.

הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל כתב על כך ברגש בספרו "יסודות החינוך": "הורים תקיפים לא יצליחו לחנך לסבלנות, הורים רגזנים לא יוכלו לחנך למתינות, הורים גסי רוח לא יוכלו לחנך לנימוסים, והורים ערמומיים לא יוכלו לחנך לתמימות ויושר. כל הדיבורים אינם עושים רושם על הילד - כמו הדוגמה החיה שהוא רואה אצל הוריו ומוריו".

לומד מכך הרש"ר הירש דבר גדול ואומר: "דאגו, אפוא, לכך, אב ואם, שדמויות דיוקנכם שאתם טובעים בנשמות בניכם תהיה טהורה וקדושה, שכן ישלש זיכרוכם בכל נימי ליבם ובסתרי מהותם".

זוהי שעה גדולה אשר בה מוסר הקב"ה נשמת אדם לידי הוריו לטיפול, לחינוך ולפיתוח גופני ורוחני, ועל ידי שניהם יחד - לרמה מוסרית. זהו תפקיד גדול ואחראי שה' נותן להורים, ועליהם לקיים את תפקידם ראשית כל בחינוך העצמי שלהם, כי ההורים צרכים להדריך את הילד בשטח הרוח והמוסר, לחנך אותו לבחור בטוב ובישר.

על כן תחילה מוכרחים הם בעצמם להגיע לרמה זו בכל מחיר. עליהם לדעת שהם עושים רושם על נשמת הילד בכל מילה, בכל מעשה, בכל תנועה. ואם אינם מקפידים על כל אלה, עלולים הם להרעיל את נשמתו זו בגלותם לפניו חולשה בשטח המוסרי."

